

Securitate de tip soft

Conceptul clasic de securitate, centrat pe dimensiunea geopolitică și militară (*hard security*), a fost lărgit prin conștientizarea, teoretizarea și integrarea dimensiunii socio-economice, de mediu și culturale (*soft security*).

Securitatea de tip soft este un concept utilizat pe scară largă începând cu sfârșitul anilor '90, când în dezbaterile academice și politice sunt introduse noile dimensiuni ale securității. Originile termenului sunt dificil de identificat. Impulsurile teoretice normative au venit din cel puțin trei direcții: conceptul de *soft power* — lansat și teoretizat de Joseph Nye, care pornind de la victoria Occidentului în Războiul Rece prin mijloace non-militare definea puterea de tip soft drept capacitate de persuasiune, influență, convingere prin intermediul culturii, valorilor și ideilor și nu prin intermediul forței mijloacelor militare (J. NYE: 2004); contextul geopolitic post Războiul Rece când, în absența unei amenințări directe, lumea occidentală și-a îndreptat atenția asupra amenințărilor difuze, latente, dar nu mai puțin importante; procesul de extindere a structurilor euroatlantice în Europa Centrală și de Est, care a scos în evidență aspectele *soft* ale securității și necesitatea de rezolvare a acestora de către Statele candidate ca precondiție a integrării.

La sfârșitul anilor '80, politologul american Barry Buzan intuia modificările conceptului de securitate. Chiar dacă nu dă nume ca atare *securitatea de tip soft*, acesta diferențiază definirea securității din perspectiva studiilor de securitate tradiționale, studiilor de securitate critice și din perspectiva Școlii de la Copenhaga.

Definirea securității de tip *soft* este legată de definirea securității înseși și trimite

la modul de percepție a amenințărilor și riscurilor și la modalitățile de a le preveni și contracara. Cel mai adesea nu se poate face o distincție reală între *securitatea de tip hard* și *securitatea de tip soft*, deoarece sunt interconectate. O anumită amenințare sau risc poate să fie încadrabilă ambelor tipologii ale securității. Unii cercetători adaugă la tipologia securității de tip soft *indivizul* ca punct de referință și nu Statul (domeniul de predilecție al securității de tip hard).

Conceptul de *soft power & soft security* a influențat mult în ultimii ani strategiile diplomatice și modul de calibrare a acțiunilor de politică internațională, fiind o reacție la evoluții concrete în contextul globalizării. Importanța acordată dimensiunii *soft power* în relațiile internaționale este direct proporțională cu importanța acordată strategiilor de diplomatie publică și a celor de *diplomatie culturală*.

Pentru importanța dimensiunii soft a securității este relevant modul în care NATO a reușit să supraviețuiască Războiului Rece și să-și adapteze doctrina noilor realități și dimensiuni ale securității, cele mai multe validând utilitatea paradigmei constructiviste. Noile strategii NATO implică elemente de construcție imagistică, de diplomatie publică, abilități de socializare internațională în contextul războiului mediatic vizibil cu precădere în noile zone fierbinți ale mapamondului (Africa de Nord, Orientul Mijlociu, Caucaz etc.).

Studiile de securitate la începutul secolului XXI nu mai sunt focalizate exclusiv pe aspectele pe care le implică perspectiva unei potențiale confruntări militare. Noile paradigme ale securității portretizează structurile militare precum NATO nu doar

alianță militară interesată de probleme de strategie, ci ca pe o structură cu relevanță în construcția de instituții, norme de politică internă, dezvoltarea unei culturi a reconcilierii și cooperării.

Cucerirea păcii este adesea mai dificilă decât câștigarea războiului, iar evoluțiile din Irak și Afganistan confirmă acest lucru. Această paradigmă, derivată din constructivism, atribuie instituțiilor responsabile cu gestionarea securității un rol de inițiator și susținător de procese de redefinire a identităților naționale și odată cu ele a fundamentelor instituționale de securitate.

De exemplu, maniera de reprezentare a trecutului și de valorizare a patrimoniului istoric este o dimensiune a securității de tip *soft*. Redactarea unui nou manual de istorie, realizarea unui documentar istoric, schimburile inter-academice, comemorările de evenimente istorice etc., în funcție de modalitatea de reprezentare a trecutului pot să creeze punți de comunicare între indivizi sau pot să adâncească falii conflictuale preexistente. Modelul european de integrare, care a facilitat reconcilierea istorică franco-germană, este o experiență utilă.

Ideea conflictului între civilizații, respectiv între Occident și Islam, se suprapune cu interesele fundamentalistilor, iar rolul expertului în securitate de tip *soft* este tocmai de a demonta această logică și de a o combate prin proiecte de facilitare a dialogului inter-cultural/ inter-civilizațional. Evenimentele post 9/11 au reliefat odată în plus necesitatea abordării dimensiunii identitare și culturale a problemei securității.

Statele și-au definit identitatea prin raportare la o alteritate ostilă, care a favorizat mobilizarea socială, solidaritatea colectivă și practicile autoritare. Definirea rolului și identității în absența unui inamic, se face prin recursul la valori și norme comune, care sunt conștientizate inclusiv prin noi modalități de reprezentare/valorizare a trecutului comun, programele de turism cultural dedicate fiind un posibil instrument de promovare a acestei dimensiuni a securității.

Studiind programa a 280 de academii militare aflate în consorțiul Parteneriatului Pentru Pace constatăm suplimentarea acestor programe într-o mai mică măsură cu studii de strategie militară și tehnică militară, cât mai ales cu studii care vizează valorile democrației occidentale, noile pericole non-convenționale la adresa securității, relația cu puterea civilă, misiunile umanitare, programele culturale de creare a unui climat de încredere — fie ca strategie de prevenire a conflictelor potențiale, fie ca strategie post-conflict de construire a păcii durabile.

Direct legate de conceptul *soft security* sunt două concepte promovate de Uniunea Europeană: cel al *securității democratice* (potrivit căruia dezvoltarea democrației — la nivel național și internațional — exclude războiul dintre Statele care o adoptă ca sistem de organizare) și cel al *securității prin dezvoltare* (potrivit căruia stabilitatea și securitatea Statelor crește direct proporțional cu creșterea nivelului lor de dezvoltare economică). La acestea se adaugă principiul potrivit căruia consolidarea securității trebuie operată exclusiv în condițiile respectului pentru drepturile omului și nu pe seama limitării libertăților civile.

Absența capacităților militare comparabile cu cele ale NATO și interesul Statelor membre de a dezvolta mai degrabă structuri cu caracter complementar decât concurente cu NATO a făcut ca UE să acorde o atenție deosebită teoretizării acelor politici care sunt aferente *securității de tip soft*, noțiune ce trimite la instrumente politice, economice și financiare ale securității (nu propriu-zis militare) cărora UE ca actor internațional le poate face față *de facto*. Uniunea Europeană este percepută ca un „actor civil” în relațiile internaționale, o imagine pe cât de realistă pe atât de avantajoasă în anumite zone sensibile precum Orientul Mijlociu. Susținerea democratizării, întărirea instituțiilor și a societății civile în State terțe definește identitatea UE în relațiile internaționale ca promotor al securității de tip *soft*. În cadrul

UE, unele State membre au căutat să promoveze gestionarea civilă a crizelor nu doar prin atracția exercitată de ideea de *soft security*, dar și printr-un calcul pragmatic al intereselor. Spre exemplu, Suedia, Irlanda, Finlanda, Austria preferă soluțiile *soft security* pentru că le oferă o voce mai puternică în concertul european, altfel dominat de puteri militare cu capacități de intervenție *hard* globale, precum Marea Britanie sau Franța.

În planul relațiilor internaționale, debateră privind securitatea de tip *soft* aparține unui cadru mai larg privind locul și eficacitatea actorului civil în condițiile geopolitice actuale. „Actorul civil“, la prima vedere, este dezarmat într-o lume înțesată de lideri și grupări gata să apeleze la forță pentru a-și atinge obiectivele. Pentru analiști precum Michael Clarke, potențialul UE de a încuraja un comportament pașnic este limitat pe termen lung pentru că strategia sa de a promova interdependența economică, instituționalismul internațional sau perspectiva aderării la o comunitate economică prosperă sunt dificil de manipulat eficient în cazul crizelor imprevizibile pentru care trebuie acționat imediat și cu hotărâre (M. Clarke: 1996). Experiența comunitară în cazul conflictului

din Iugoslavia este cel mai adesea citată. Folosirea unui întreg arsenal de mijloace diplomatice și de presiune economică nu a putut preveni masacrarea a zeci de mii de civili sau epurările etnice masive din Bosnia, Kosovo, Ucraina. Nu e mai puțin adevărat că cei care consideră că politica externă a UE suferă din cauza inabilității de a apela la o forță militară credibilă aparțin unei școli ce privește cu optimism utilitatea intervenției militare. Christopher Hill notează că „avantajul comparativ al UE față de alți actori constă în faptul că eforturile sale pe termen lung vizează schimbarea mediului în sine care stă la originea respectivelor crize“ prin promovarea dialogului politic, societății civile, respectării drepturilor omului, a unei economii funcționale etc. (C. Hill: 1996).

Înlocuirea de către UE a imaginii sale de „actor civil“ specializat în aspecte ale securității de tip *soft* ar presupune să cedeze prea mult (printre altele și specificitatea sa de actor internațional). Ar însemna renunțarea la un tip de abordare în care instrumentul „civil“ este folosit de o comunitate de State care în urma experienței recente traumatizante a două Războaie Mondiale a renunțat la folosirea forței între membrii săi, invitând și pe alții a proceda la fel.

BIBLIOGRAFIE

- Nye Joseph (2004), *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs;
 Nye Joseph S. (2011), *The Future of Power*, New York, Public Affairs;
 M. Clarke. (1996), „Future Security Threats and Challenges“, Pappas S. A., S. Vanhoonacker (eds) *The European Union's Common Foreign and Security Policy: The Challenges of the Future*, Maastricht, European Institute of Public Administration;
 Hill C. ed. (1996), *The Actors in Europe's Foreign Policy*, London, Routledge;
 Karen E Smith (1996), „The Instruments of European Union Foreign Policy“, *Foreign Affairs* no. 3.

Lucian Jora

Diplomația culturală

Politologul american Milton C. Cummings definește DC drept „schimbul de idei, informații, valori, sisteme, tradiții, credințe și alte aspecte ale culturii și civilizației proprii cu scopul de a facilita înțele-

geră și cunoașterea reciprocă“ (M. CUMMINGS: 2003).

În condițiile „conflictelor civilizaționale“, DC nu se mai află la „periferia relațiilor internaționale“, fiind un domeniu de

cercetare inovativ, care tinde să-și câștige propria autonomie. DC este într-o măsură crescândă acceptată ca o a treia dimensiune în relațiile dintre State, în avangarda diplomației politice sau economice, ca deschizătoare de drumuri acolo unde relațiile bilaterale sunt conflictuale sau reci. DC vine să întărească cu o dimensiune mai profundă și sofisticată acordurile politice perfectate. Cunoașterea limbii, a literaturii, familiarizarea cu o anumită cultură estompează prejudecățile, creează un alt fundament pentru decizia politică în care primează cooperarea.

DC poate fi instituționalizată sau neinstituționalizată. DC instituționalizată ar putea fi definită ca acel domeniu al diplomației care are drept obiectiv stabilirea, dezvoltarea și susținerea relațiilor cu celelalte State prin cultură, artă, educație și știință. Activitatea de DC instituționalizată este un proces al proiectării în exterior a sistemului de valori culturale ale unui Stat și a promovării acestuia la nivelul relațiilor bi/multilaterale. Aceasta își propune să deschidă căi alternative de comunicare; să inițieze (dacă este cazul) și să cultive relații culturale pe termen lung între State; să exercite influență în sprijinirea priorităților de politică externă; să folosească instrumentele de DC pentru promovarea intereselor economice. Aceste obiective sunt realizate de regulă de Ministerul Afacerilor Externe, prin intermediul misiunilor diplomatice și de instituții specializate de tipul institutelor culturale din străinătate (*L'Institut Francaise, British Council, Americal Library, Goethe Institut, Istituto Italiano di Cultura, Instituto Cervantes, Fundația Pro Helvetia, Institutul Cultural Român etc.*). În majoritatea cazurilor, principalele obiective de DC oficiale sunt: marcarea, prin evenimente culturale, a aniversărilor relațiilor diplomatice bilaterale; îmbunătățirea activității de informare despre domeniul cultural, educațional și științific derulată prin intermediul misiunilor diplomatice în străinătate.

DC neinstituționalizată (neoficială) se prezintă ca un aspect controversat. Există

opinii în virtutea cărora însuși termenul „diplomație“ trimite la relații bi/multilaterale între actori de drept internațional recunoscuți oficial. Și totuși, Statul nu mai este acceptat ca unic actor în sistemul internațional contemporan. *De facto*, DC nu este practică doar de guverne, ci și de asociații nonguvernamentale și indivizi neînregimentați vreunei structuri. Într-un fel sau altul fiecare cetățean al unei țări, aflat în străinătate, este un „diplomat cultural“ — voluntar sau involuntar — al locului din care provine. Relațiile culturale monopolizate până acum de guverne au cunoscut o de-diplomatizare în condițiile în care agenții acestui gen de diplomație sunt într-o măsură crescândă operatori privați ale căror acțiuni nu mai sunt controlate, inspirate sau monitorizate de administrația centrală. DC neinstituționalizată implică descentralizare, principalii promotori ai acesteia fiind actorii independenți care îi asigură (cu sprijinul programelor guvernamentale) permeabilitatea în rândul opiniei publice din afara țării; implică accesul direct la cultură cu intenția de a facilita cunoașterea reciprocă la nivel de indivizi, acțiunile oficiale organizate de instituții guvernamentale adesea neavând gradul necesar de sofisticare a reprezentării pentru a nu fi receptate ca propagandă (sau care sunt simple acțiuni de rutină ce se bifează în rapoartele anuale fără a avea impact cultural real). Din această perspectivă, termenul DC acoperă două dimensiuni: una care se referă la activitatea organizată și finanțată de Stat; alta care se referă explicit la non-intervenționismul statal în domeniul reprezentării culturale, Statul având cel mult un rol de facilitator a ceea ce entități private intenționează să organizeze în afara frontierelor.

În societatea civilă, organizațiile nonguvernamentale folosesc DC ca pe o platformă de facilitare a cunoașterii și înțelegerii (modalitate de facilitare a reconcilierii post-conflict); procedează la crearea unor rețele profesionale prin care încurajează schimburile academice, inter-instituționale,

forumuri internaționale, festivaluri, programe și trasee de turism cultural/de patrimoniu. În sectorul economic privat, firmele de anvergură sunt interesate în promovarea comunicării și schimburilor interculturale ca modalitate de creștere a profitabilității, cuceririi și facilitării accesului pe noi piețe. Nu există produs de marcă care să nu aibă în spate o argumentație/motivare culturală.

Paradigmele actuale ale DC pot fi ilustrate de întrebări precum: Cum sunt utilizate valorile civilizaționale ale unei comunități pentru a negocia sau recalibra relații internaționale într-o lume în continuă schimbare? În ce măsură valorile și specificitățile culturale pot fi utilizate și cum anume pentru a exploata în mod constructiv diferențele/ similitudinile dintre culturi? Și mai ales, cum se poate face acest lucru într-un limbaj echilibrat, în care cultura vorbește pentru cultură, un limbaj eliberat de elementele constitutive ale propagandei (reale sau percepute ca atare de auditoriu)? Ce instituții dau tonul în ce privește provocările DC și cine sunt principalii actori în domeniu?

Cultura este domeniul în care cei „slabi” se pot măsura adesea de pe poziții de egalitate cu cei „puternici”. De exemplu, prezența și vizibilitatea culturală externă a Austriei este disproporționat de mare raportată la dimensiunile sale. Este domeniul în care țări sărace își pot măsura forțele de la egal la egal cu jucători „grei” pe scena relațiilor internaționale. Strategiile de DC prin care actorii internaționali se adresează direct cetățenilor Statelor terțe beneficiază de o atenție sporită (K. MULCHANY: 1999). Generalizarea accesului la informații și comunicare prin internet și satelit se traduce și prin noi valențe acordate reprezentărilor culturale, proiecțiilor simbolice ale națiunilor și construcțiilor politice hibride și dificil de definit precum Uniunea Europeană (K. BOUND, R. BRIGGS, J. HOLDEN, S. JONES: 2007).

DC presupune subtilitate și adesea intenția de a face artă pentru artă, cultură pen-

tru cultură, nu are mesajul politic pronunțat al propagandei. DC urmărește să portretizeze o imagine onestă, neretușată spre deosebire de propagandă culturală care prin selectare va oferi o imagine artificială, retușată; prima expune particularități indentitate într-un mod subtil și discret, a doua o face prin parade și manifestări într-o manieră ostentativă; în timp ce propaganda se adresează unui grup țintă cu scopul de a transmite idei și informații precise cu scopul de a forma ori modifica o anumită idee sau atitudine, DC se adresează unui public larg cu scopul de informare, nu este combativă, nu are un scop politic sau economic precis. DC are o varietate de surse și forme de manifestare, spre deosebire de propagandă, al cărei conținut provine de la o sursă unică, controlată și direcționată. Alte trăsături distinctive ale DC, în raport cu propaganda culturală, ar fi acceptarea dialogului, flexibilitatea în negocierea actului de reprezentare culturală și disponibilitatea de a modifica opinii și aspecte ale reprezentării culturale ca urmare a dialogului, sacrificarea sloganurilor în favoarea prezentării complexității, chiar și atunci când nu avantajează, elaborarea unui discurs al reprezentării în general independent de aspectul politic.

DC a Uniunii Europene a devenit subiect de dezbateri și rezoluții în Parlamentul UE. UE trebuie să folosească mai mult aspectele culturale în cadrul eforturilor sale diplomatice de promovare a drepturilor omului, a democrației și a dezvoltării țărilor terțe — precizează Rezoluția adoptată de Parlament în 12 mai 2011. Membrii Parlamentului European susțin în Rezoluție crearea unei Direcții Generale de DC în organizarea Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE) și numirea, în fiecare dintre reprezentanțele externe ale UE, a unei persoane responsabile pentru coordonarea relațiilor și interacțiunilor culturale dintre UE și țările terțe și respectiv pentru promovarea culturii europene.

BIBLIOGRAFIE

- C. Cummings, Milton (2003), *Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey*, Washington D.C. Center for Arts and Culture;
- Bound, Kirsten, Briggs, Rachel, Holden, John, Jones, Samuel (2007), *Culture is a central component of International Relations — Cultural Diplomacy*, Demos Publications;
- Mulchany Kevin (1999), „Cultural Diplomacy in the Post-Cold War World“, *Journal of Arts Management, Law and Society*, March;
- Nye, Joseph (2004), *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs.

Lucian Jora

Multiculturalism

Ocurența multiculturalismului constituie o reacție la reținerile manifestate față de pluralismul valoric de către perspectivele naționaliste și cele comunitariste (Vincent, 2002). În realitate, reținerile imputate discursului naționalist și celui comunitarist erau prezente și în retorica liberală, așa cum constată bunăoară Will Kymlicka. Filosoful canadian observă cum chestiunea diversității etno-culturale continua să fie privatizată imediat după terminarea celei de a doua conflagrații mondiale. Mai exact, *retorica liberalismului ortodox* (Kymlicka, 2001) afirma răspicat că problematica diversității etno-culturale ținea de sfera privată, unde fuseseră evacuate și chestiunile religioase. Atitudinea refractară a liberalismului ortodox față de drepturile minorităților e ușor deconcertantă în contextul în care pe parcursul întregului răstimp interbelic statele membre ale Ligii Națiunilor introduseseră deja pe agenda publică diversitatea etno-culturală. În debutul anilor '70, discursul liberal cotește brusc, iar *retorica liberalismului ortodox* este înlocuită de *retorica liberalismului pluralist* (Kymlicka, 2001). Noul tronson discursiv excavează diversitatea etno-culturală din sfera privată pentru a o dispune în capul agendei publice. În anii '70 deci, când alonja narațiunilor naționaliste și comunitariste era restrânsă în raport cu retorica imperialistă, instituționalizarea diversității etno-culturale deve-

nea o premisă fundamentală a stabilității democratice. Drept urmare, chestiunea diversității avansează rapid nu numai dinspre sfera privată către cea publică, ci și din câmpul politicii naționale în cel al politicii internaționale, cadru în care drepturile politice ale minorităților se discutașeră încă de la finele secolului al XIX-lea. În esență, liberalismul pluralist înseamnă un travaliu public cu scopul „cetățenizării“ (Kymlicka, 2013), cu alte cuvinte o implicare masivă a statului (bunăstării) în construcția socială a portofoliului de valori, atitudini și practici tipice cetățeniei. *Politica de redistribuire și politica de recunoaștere* au fost principalele axe ale politicilor multiculturală (Kymlicka, 2002). Prima, de respirație marxistă, viza reducerea diferențelor sociale printr-o îmbunătățire a statutului economic al minorităților. A doua milita îndeosebi pentru reducerea decalajelor cultural-politice dintre grupul etnic majoritar și minorități, respectiv pentru o mai coerentă și adâncă integrare a minorităților în comunitatea politică a statului liberal. Anumite segmente sociale, femeile de pildă, au avut nevoie atât de politici de redistribuire, cât și de politici de recunoaștere.

Construcția socială a cetățeniei în zodia liberalismului pluralist s-a concretizat într-o *cultură societală subțire* (Kymlicka, 2002), o cultură societală înțeleasă în sens liberal, ca fiind susținută de elemente mai

degrabă subiective ale națiunii, precum instituțiile sociale comune și limba comună. Cultura societală subțire croită de liberalismul pluralist se diferențiază atât de cultura societală densă, în sens etnografic, a comunităților sociale tradiționale, dar și de cultura societală susținută de liberalismul ortodox, ce evidențiază îndeosebi elementele obiective ale națiunii, respectiv credințe religioase comune, tradiții etnice și primatul unui stil de viață specific. Prin urmare, dacă liberalismul ortodox și procesul subsecvent de *state-building* era mai apropiat de particular, liberalismul pluralist și construcția politică pe care o alimentează vizează mai degrabă universalul.

Potrivit lui Kymlicka, doctrina socială pe care s-a bazează liberalismul pluralist este *liberalismul social*. În absența statului bunăstării sunt relativ greu de imaginat politica de redistribuire și politica de recunoaștere, precum și corolarul acestora, cultura societală difuză, care fructifică elementele subiective ale națiunii. Consensul Washington și hotărârile de politică economică adoptate la finele anilor '80, îndeosebi în Statele Unite ale Americii și în Marea Britanie, au acționat ca un solvent asupra liberalismului social și a politicilor multiculturale irigate de această doctrină. Urmarea a fost emergența unui nou tip de multiculturalism: *multiculturalismul neo-liberal*. Diferența majoră în raport cu modelul anterior rezidă în diminuarea suprafeței sociale a statului bunăstării. Accentul se mută deci dinspre racordarea felurilor minorității la cultura societală subțire către inovare, competitivitate economică, descentralizare, înlocuirea legăturilor naționale cu cele transnaționale și, nu în ultimă instanță, în reificarea masivă a diversității etno-culturale. Valorizată politic de multiculturalismul liberal, diversitatea etno-culturală este valorificată economic de multiculturalismul liberal. Cu alte cuvinte, apariția noului Leviathan, piața, rescrie masiv sensul multiculturalismului. Constează mai puțin cetățeanul tolerant, aplecat spre persoanele dezavantajate din propria

sa societate, și mai mult individul cosmopolit, ce se poate integra rapid și eficient într-o piață transnațională a muncii. Kymlicka nu face nicio precizare în legătură cu tipul de cultură societală propus de multiculturalismul neoliberal. E limpede însă că o abordare ce reifică masiv diversitatea nu are nimic din *Aufklärungul* kantian. Singurele drepturi livrate de multiculturalismul neoliberal sunt cele care sporesc competitivitatea economică a minorităților într-un spațiu economic transnațional. Dar care, simultan, ignoră inegalitatea rasială, șomajul și concedierea abuzivă a muncitorilor.

Criticile multiculturalismului provin mai ales din tabăra comunitaristă. Filosofii comunitariști au criticat imparțialitatea, ca premisă etică centrală a multiculturalismului. Din acest punct de vedere, rațională este persoana neutră, care judecă detașat în raport cu interesele, emoțiile și poziția sa socială. Morala proiectată de multiculturalism este astfel separată de orice „particularism“. Pentru MacIntyre, învățătura etică ce pleacă de la premisa unui vacuum valoric, ca urmare a separării filosofiei practice de filosofia teoretică, nu poate fi decât utopică. Rupt de orice linie teoretică și de orice context social, multiculturalismul liberal nu este în măsură să traseze o linie etică legitimă, de natură să genereze consens. Mai mult decât atât, universalismul extrem al multiculturalismului și etica nutrită de acesta va lichida legăturile comunitare, de tipul față la față, respectiv familia, vecinătatea, rudenia, prietenia etc. Ca atare, *pluralismul rezonabil* secretat de cultura societală subțire creată de multiculturalismul liberal și invocat de John Rawls drept fundament al toleranței, constituie pentru MacIntyre doar o strategemă intelectuală, o altă formă fără fond, atâta vreme cât singurul adevăr admis este cel al culturii publice a statului, ce retrogradează adevărul cultural-religios în sfera privată, dar care, concomitent, iradiază o concepție metafizică proprie, propriul său adevăr, precum consensul. Dar un consens ce nu

are ca fundament un anumit adevăr despre om și, drept urmare, o etică specifică. Prin urmare, în concepția lui MacIntyre doar în cadrul unei comunități particulare pot fi indivizii cu adevărat morali, adică acolo unde le sunt prescrise roluri sociale ce permit interacțiuni de tipul față la față, specifice pentru grupurile mici. Comunitarismul extrem, și viziunea că „adevărul” are doar rădăcini locale, iar morala este doar consecința vieții comunitare, nu este cel mai eficient mod de a răspunde universalismului extrem. Căci comunitarismul extrem poate institui sacralitatea vieții bune a oricărui „-ism” cu alură comunitară, iar critica „vieții bune” promovate de un astfel de „-ism” ar fi similară cu o erezie. Dacă multiculturalismului liberal i se impută universalismul etic, respectiv etica goală de conținut și relativismul moral dus la extrem, multiculturalismului neoliberal i se reproșează excesiva reificare a culturii. Pentru multiculturalismul neoliberal, cultura este similară cu cultura de masă, poate cel mai puțin important etaj al culturii din perspectiva emoțiilor generate. De altfel, multiculturalismul neoliberal a fost asociat cu capitalismul postfordist, al acumulării flexibile, de unde și denumirea de *multiculturalism prădător* (Vincent, 2002).

Pentru politologii comunitariști, multiculturalismul este o *ideologie camuflată*

(Schöpflin, 2012) ce iese în evidență prin falia adâncă dintre sensul descriptiv și cel prescriptiv, în sensul că, ignorând dimensiunea etică a fiecărei culturi, a stimulat doar acea diversitate ce corespunde *inputurilor* valorice ale modernității. Ca nouă religie a statului secular, practicile multiculturale au cernut sistematic valorile imigranților care intrau în coliziune cu referențialul modernității: democrație, economie de piață, individualism etc. Cultura grupurilor de imigranți urma deci să fie scindată, prioritate căpătând doar un anumit portofoliu de practici, poate cel mai puțin important, adică cel ce putea fi reificat relativ facil și conexas eficient la viața ecoomică. Este vorba despre muzică, îmbrăcăminte și hrană. Totodată, simbolistica etno-religioasă și loialitățile adânci, cvasiimuabile, produse de cultura imigranților, au fost mai degrabă ignorate. Pentru susținătorii multiculturalismului, ideea lichefierii treptate a culturilor tradiționale într-un ambient occidental vădește faptul că, în raport cu referențialul Vestului, culturile imigranților sunt percepute doar ca un epifenomen. Dar un epifenomen care se dezagregă rapid în contactul cu civilizația exterioară occidentală. Aici, hybrisul apusean înregistrează punctul său cel mai înalt, acesta putând fi de altfel motivul ce poate explica insuccesele multiculturalismului.

BIBLIOGRAFIE

- Kymlicka, Will; Opalski, Magda (ed.) (2001), *Can Liberal Pluralism be Exported? Political Theory and Ethnic Relations in Eastern Europe*, New York: Oxford University Press;
- Kymlicka, Will (2002), *Contemporary Political Philosophy. An Introduction*, Oxford University Press;
- Kymlicka, Will (2013), „Neoliberal Multiculturalism?“, în Peter A Hall, Michèle Lamont (ed.), *Social Resilience in the Neoliberal Era*, New York: Cambridge University Press;
- MacIntyre, Alasdair (1989), *Whose Justice? Which Rationality?*, University of Notre Dame Press;
- Schöpflin, George (2012), *Politics, Illusions, Fallacies*, Tallinn: TLU Press;
- Vincent, Andrew (2002), *Nationalism and Particularity*, Cambridge & New York: Cambridge University Press.

Lucian Dumitrescu